

UN ELENIST BRAȘOVEAN LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XVIII-lea

DE

MARIA MARINESCU-HIMU

«Cum de s-a făcut cunoscut fiul valahului Ion din Brașov», sînt cuvintele prin care elenistul de mai tîrziu cu renume, Ștefan Bergler, împărtășea prietenului său Johann Seulen, surprinderea de a fi atras asupra-i atenția cu prilejul descifrării unui manuscris grecesc care ridicase serioase dificultăți¹.

Învățăatul brașovean făcea această mărturisire cu toată modestia și cu acea cuviință ce o va fi deprins în casa părintească din «Blumăna»², vechea suburbie a orașului Brașov, unde tatăl lui, brutarul Ion, căruia obișnuit i se spunea «valahul», se va fi străduit din greu să asigure traiul zilnic și învățătura pentru cei trei fii ai săi Ștefan, Laurențiu și Iacob, și pentru o fiică al cărei nume a rămas tăinuit de-a lungul timpului³. Părinții lui Ștefan Bergler erau oameni simpli, fără știință de carte, concluzie la care ne îndreptățește o scrisoare trimisă din Lipsca în 1701, lui Marcus Tartler din Brașov⁴.

Spre deosebire de frații lui mai mari, Ștefan și Laurențiu — acesta din urmă cioplitor în os — Iacob s-a căsătorit și a avut numeroși urmași, fapt consemnat în registrele «Casei Parohiale Evanghelice» din Brașov, pe baza cărora pot fi urmăriți descendenții lui pînă-n anul 1789⁵.

Ca dată pentru nașterea învățătului, socotim anul 1680 și aceasta în raport cu anul 1696, cînd Ștefan Bergler este promovat în cursul superior, așa cum sună mențiunea din matricola liceului «Honterus», din care se desprinde

¹ Vezi Seiwert I., în *Ungarisches Magazin*, Pressburg, 1782, vol. II, p. 270—271 și nota de la p. 509. Vezi și *Satellit des Siebenbürger Wochenblattes*, Kronstadt, 1847, nr. 11 din 8 februarie, p. 42—43.

² Vezi Seiwert I., *op. cit.*, p. 504.

³ Vezi Marinescu C. Maria, *Umanistul Ștefan Bergler. Viața și activitatea sa*, în *Rev. ist. rom.*, 1942—1943, p. 166—167.

⁴ Vezi Marinescu-Himu Maria, *O scrisoare necunoscută a umanistului Ștefan Bergler*, în *Rev. de filologie romanică și germanică*, 1958, nr. 1, p. 121—129.

⁵ Vezi Marinescu C. Maria, *op. cit.*, nota 6 de la p. 166.

și faptul că în cursul inferior silința lui la învățătură îi adusese titlul de « rex adolescentium »¹.

Dacă încă din anii copilăriei, Ștefan Bergler manifesta o purtare ciudată, izolându-se de cei de o vîrstă cu el, ce se stringeau la joacă pe caldarîmul de piatră afumată din fața statuii lui Honterus, sau la gîrla ce vine de sus din Tocile, șopotind pe sub perdele de sălcii și tei, tot de pe atunci atrăgea atenția profesorului Marcus Fronius prin interesul din ce în ce mai sporit pentru comoara de frumuseți a studiilor clasice. Acestea erau susținute la liceul « Honterus », de un program care prevedea lecturi bogate din Vergiliu, Ovidiu, Statius, Horatiu, Lucanus, Seneca, Iuvenal, Martial, Catul și Tibul ; din istoricii Sallustius, T. Livius, Tacit, Tucidide, Polybiu și Plutarh². Programa includea și exerciții zilnice de dialectică și gramatică latină și greacă, stabilite prin articolul 9 din « Constitutio Scholae Coronensis », (dată de Honterus). Pentru aprofundarea limbii grecești, Bergler urma un curs particular, inițiat de profesorul Marcus Fronius, la Rîșnov, unde alături de alți cîțiva tineri, tîlmăcea din grecește și latinește³. În același scop întreținea legături de prietenie cu negustori greci, strînși în orașul Brașov, în jurul faimoasei « Companii », corp negustoresc privilegiat, creat încă de la finele veacului al XVI-lea și al cărui negoț se făcea cu marfă orientală, bumbac, țesături, mirodenii, ca și cu marfă indigenă.

După săvîrșirea studiilor la liceul « Honterus », Ștefan Bergler se îndreaptă spre universitatea din Lipsca, unde — așa cum reiese din matricolă — era înscris în semestrul de iarnă 1700—1701 « în rîndurile studenților polonezi », întrucît după un vechi regulament în vigoare, studenții din Transilvania și Ungaria, erau incluși în rubrica rezervată studenților polonezi⁴.

Ajuns în Germania, tînărul Bergler se orientează în atmosfera intelectuală a vremii, familiarizîndu-se cu îndeletnicirile învățaților germani și cu truda lor erudită.

Universitățile germane, în special cea de la Halle, erau străbătute de un curent înnoitor. Profesorul Christian Thomasius de la universitatea din Halle, pornise luptă dirză pentru introducerea limbii germane — vorbită numai de popor — în toate domeniile de activitate, inclusiv în învățămînt, pentru ca în felul acesta să favorizeze un contact mai strîns între clasele sociale germane⁵, ce-și duceau viața dezbinat, consecința a păcii din Westfalia, care consacrase înfrîngerea politicii de unificare a Germaniei sub autoritatea imperială.

Filozofia renunțase la explicațiile mistico-religioase, luînd ca bază datele rațiunii și experienței. Sistemele filozofice ale lui Democrit și Epicur se bucurau de loc de cinste în învățămîntul superior german, subminînd filozofia aristoteliciană⁶. Toate aceste înnoiri, tînărul învățat le aducea la cunoștința conce-

¹ Matricola liceului « Honterus » din Brașov, la p. 202 și *Programm des evangelischen Gymnasiums zu Kronstadt*, 1863—1864.

² Vezi *Diarium* al lui Michael Eckhard inserat în *Quellen der Stadt Brasso*, vol. 7, p. 618.

³ Gross Iulius, *Markus Fronius. Leben und Schriften*, Kronstadt, 1925, p. 32.

⁴ Trausch I., *Schriftsteller Lexicon oder biographisch-litterarische Denkblätter der Siebenbürgen Deutschen*, Kronstadt, 1868, vol. I, p. 110.

⁵ Marinescu-Himu Maria, *O scrisoare necunoscută a lui Ștefan Bergler*, în *Rev. de fil. romanică și germanică*, II, 1958, nr. 1, p. 125—126.

⁶ Vezi Marinescu-Himu Maria, *O scrisoare necunoscută a lui Ștefan Bergler*, în *Rev. de filologie romanică și germanică*, II, 1958, nr. 1, p. 123—124.

tăţenilor săi din Braşov, cu care păstrează legături neîncetate. Dar primele bucurii ale tânărului Bergler se umbresc ușor. Fiind lipsit de mijloace și în imposibilitate de a se dedica studiului său preferat, trece prin momente de cumpănă. Gîndul i se îndreaptă atunci, din ce în ce mai stăruitor, către tirgul copilăriei lui, către localnici, unii negustori aprigi de cereale, alții stăpîni de tîrle ori negustori de pește și care-și puteau deznoda băierile pungii pentru ajutorarea unuia dintre ai lor. Un apel stăruitor, trimis dregătorilor urbei, rămîne fără ecou. Împins de stringente nevoi materiale, se vede în situația de a-și oferi serviciile librarului editor Thomas Fritsch din Leipzig, în schimbul unei modeste întrețineri¹.

Burckhardt Mencke, profesorul de istorie și mai apoi «gubernatorul» universității din Lipsca, îi înlesnește colaborarea la *Acta Eruditorum* în perioada 1700—1705. Din îndemnul profesorului său, Bergler alcătuiește un «Catalogus Scriptorum in scholiis ad Sophoclem citatorum»² și un «Index in scholiis antiquis ad Aristophanem allegatorum»³, dar activitatea începută aci, se curmă brusc.

Îndrumat tot de Thomas Fritsch, Ștefan Bergler pornește la Amsterdam unde intră în slujba editorului Wettstein, care-l însărcinează cu editarea *Onomasicon*-ului lui Pollux, dicționarul redactat în sec. I e.n., a cărui influență, alături de a lui Moeris și a lui Caecilius din Kale Akté, avea să aibă un rol de seamă întru stăvilirea limbii «κλιση», frînînd astfel dezvoltarea unei limbi vii. Ediția aceasta a fost urmată în anul următor de ediția lui Homer (1707).

O etapă deopotrivă de fecundă în activitatea lui Bergler, trebuie considerată cea din anii 1713—1719, cînd, după obținerea titlului său academic⁴ la Lipsca, Bergler refuză să vie la Braşov cu toată insistența autorităților brașovene, care-i dădeau prilejul unei valorificări materiale a privilegiului de «magister artium», cîștigat după o laborioasă activitate. Bergler se îndreaptă spre Hamburg, unde ajunge colaboratorul editorului Fabricius, un neobosit cercetător, care a adunat un bogat material informativ privind clasicitatea și pe care l-a orînduit în 128 de opere, după catalogul întocmit de Reimarus; dintre aceste lucrări, *Bibliotheca Graeca* rămîne capitală ca importanță pentru vremea aceea⁵. După un răstimp se întoarce din nou la Thomas Fritsch, la Lipsca, pe care nu-l va mai părăsi decît pentru a răspunde invitației lui Nicolae Mavrocordat de a veni la curtea lui. Domnul dorea astfel să răsplătească după cuviință truda învățatului care-i tălmăcise în latinește lucrarea «Περὶ Καθηκόντων» în 1722⁶.

¹ Seiwert I., *op. cit.*, p. 506.

² Publicat în *Bibliotheca Graeca*, vol. 2, p. 230—233 cu mențiunea lui Fabricius: *Ad hunc indicem concinnandum usus sum opera eruditi Stephani Bergleri Transylvani.*

³ *Ibid.*, vol. I, p. 606 și 685.

⁴ Cercetările întreprinse de noi în legătură cu lucrarea lui de doctorat au rămas fără rezultat. Cert este că Bergler nu s-a folosit nicicînd de drepturile pe care i le conferea titlul de doctor, drepturi egale cu ale unui docent.

⁵ Ediția primă, realizată în colaborare cu Tib. Hemsterhuys, nu satisfacea însă pe genialul R. Bentley. Ea a fost însă călduros primită de cercurile filologice datorită îndreptărilor din text.

⁶ Prima ediție a apărut în București, la 1719, prin îngrijirea și îndreptarea prea învățatului Gheorghe din Trapezus, profesor la Școala domnească din București.

Munca desfășurată aci a îmbrățișat domenii variate. Fără să putem aprecia rezultatele obținute ca educator al fiilor domnului de un ins singular ca comportare, pe care-l plictisea meseria de profesor — dovadă că a refuzat catedra ce i se oferise la liceul « Honterus » — și care pare să fi fost deosebit de susceptibil, putem consemna în schimb, ca deosebit de fructuoasă activitatea lui de bibliotecar, al cărui ecou a răzbătut pînă departe. Prezența lui Bergler la curtea lui Mavrocordat — și poate și la școala domnească din București, alături de profesorii Marcu Porfiropoulos și Gheorghe din Trapezus — trebuie să fi avut influență neîndoioasă asupra activității tipografiilor din țară, care scoteau, în sec. al 18-lea, la lumină 500 de cărți, și asupra bibliotecilor școlii de la Sf. Sava și mai ales asupra bibliotecii alcătuită de Nicolae Mavrocordat și așezată în minăstirea Văcărești.

Ctitoria lui Nicolae Mavrocordat adăpostea într-o sală anume, cărți rare și manuscrise atît din țară, din vechile biblioteci ale Cantacuzinilor și Brîncovenilor, căzuți în disgrație, cît și din străinătate. Zelul lui Nicolae Mavrocordat pentru achiziționare de cărți rare — care au servit din păcate numai proprietarilor — ne este relevat în bogata corespondență a ambasadurilor franceze la Constantinopol, Villeneuve (1728—1740) și Desalleurs (1747—1754) publicată de V. Mihordea¹. Din aceste documente rezultă că pentru îmbogățirea bibliotecii domnului cercetase toate minăstirile Athosului², că numai în doi ani che!tuse douăzeci de mii de scuzi³ și că biblioteca regală din Paris făcea diligențe pentru a obține copii după manuscrisele lui Nicolae Mavrocordat și tipăriturile ieșite din teascurile tipografiilor noastre.

La curtea domnească, Ștefan Bergler izbuti să pună la cale o ediție completă a lucrării « Εὐχρηστικὴ ἀπόδειξις » a lui Eusebius din Cezareea, pe baza unui manuscris complet descoperit de el. Edițiile de pînă atunci începeau cu capitolul IV al operei. Bergler trimite proemiul și cele patru capitole spre publicare lui Fabricius, care le face să apară în lucrarea *Delectus argumentorum*⁴.

Inițiativei lui Ștefan Bergler îi datorăm și tipărirea Lexiconului aflat în manuscris, al lui Cyril. Mavrocordat fiind în posesia a două manuscrise, unul pe hîrtie iar celălalt pe pergament, cere și obține de la patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului, un al treilea manuscris. Astfel, ediția alcătuită de Bergler, pe baza a trei manuscrise, trebuie socotită ca prima ediție critică, realizată în țara noastră⁵. Din acest dicționar nu s-a tipărit decît o coală care

¹ V. V. Mihordea, *Biblioteca Domnească a Mavrocordaților*. Acad. Rom. Mem. Secț. Ist. rev. III, tom. XXII, mem. 16. Buc. 1940.

² « A l'égard de la bibliothèque de mont Athos je ne crois pas que nous y faissions de grandes découvertes... D'ailleurs le Prince de Valachie a fouillé tous les coins et recoins de ce monastère; il est fort habile et de là on peut conclure avec une espèce de certitude que les ouvrages de quelque importance ne soient point échappés à ses recherches ». V. V. Mihordea, *op. cit.*, p. 17—18.

³ Ce dernier (N. Mavrocordat) a rassemblé une bibliothèque qui peut aller de pair avec celle des plus grands princes; et depuis deux ans il a employé 20000 écus en achats des manuscrits turcs, arabes et persans. Mihordea, *op. cit.*, p. 43.

⁴ Titlul întreg este: *Delectus argumentorum et syllabus scriptorum qui veritatem religionis christianae adversus atheos, epicureos, idolatras judaeos et muhamedanos lucubrationibus suis asseruerunt. Praemissa sunt Eusebii Caesariensis praemium et capita priora Demonstrationis evangelicae. Graece et latine*, Hamburg, 1725.

⁵ Russo D., *Critica textelor și tehnica edițiilor*, București, 1912, p. 75, nota 3.

a fost trimisă lui Hrisant Notara pentru aprecierea literii; era însoțită de o scrisoare în care domnul ținea să aducă la cunoștință patriarhului meritele deosebite ale lui Ștefan Bergler în pregătirea ediției lexiconului subliniind că « corector al cărții este acela care a tălmăcit în limba latină cartea noastră « Despre datorii », Ștefan Bergler, cunosător atît de priceput al limbii elinești, că un altul asemănător lui nu se mai află în nici o universitate a Europei »¹. După mărturii contemporane, demne de crezare, Bergler a rămas la curtea domnească și sub urmașul lui Nicolae Mavrocordat, Constantin Mavrocordat, care întreținea legături cu învățații apuseni și căruia abatele Pierre François Guillaume Guyot îi închina ediția lui virgiliană, iar *Mercure de France* îi publica legile promulgate². Pe la 1734 Ștefan Bergler era în viață, dar prezenta — zice Schmeizel — o miopie, recunoscînd anevoie și persoanele din imediata lui apropiere³. O tinctură de trandafiri, cu care-și îngrijea ochii, abia îi ajuta să-și poată așterne gîndurile pe hîrtie. Singurul izvor care ne vorbește de anii tîrzii ai umanistului este Seiwert; el ne informează că sfîrșitul lui a avut loc în timpul lui Constantin Mavrocordat. Seiwert, fără să poată preciza anul, pe baza datelor furnizate de frații lui Bergler și de pastorul Roth, ne dă și amănuntul că noul domn a făcut fostului său profesor o înmormîntare demnă, la care au fost de față cei doi frați ai lui Bergler — Laurențiu și Iacob — veniți la București, în nădejdea unei copioase moșteniri, după anii de osteneală ai umanistului la curtea domnului. Intenția lui Constantin Mavrocordat de a-i răsplăti cu trei sute de taleri, a fost zădărnicită prin mutarea lui în Moldova, moștenitorii mulțumindu-se cu modestul cîștig realizat din vînzarea hainelor și cailor lui Ștefan Bergler.

Opera lui, în parte amintită, constă din editarea lui Pollux (1706), Homer (1707), Alkifron (1715), Sextus Empiricus (1718), N. Mavrocordat « De officiis » (1722), Genesios (1733), Aristofan (1760), Herodian (1789), din colaborări la ediția lui Herodot (Gronovius 1715), la ediția lui Musaios (Kromayer 1721) și recenzii la *Acta Eruditorum*⁴.

Cum lesne se poate vedea, edițiile lui Herodian, Genesios și Aristofan și-au întîrziat apariția datorită în primul rînd faptului că supravegherea edițiilor se făcea anevoie, în lipsa învățatului, aflat la București. Manuscrisul lui Herodian, păstrat vreme îndelungată în biblioteca lui Burkhard Mencke a fost publicat de Th. Gulielmus Irmisch după ce fusese parțial publicat în 1761⁵. Manuscrisul lui Iosef Genesios, cuprinzînd « Τόσσα βιβλία βασιλειῶν » (anii 813—886) rămas și el în posesia lui Burkhard Mencke a ajuns prin nu știm ce împrejurare în miinile librarului venețian Pasquale, care l-a editat în 1733, omițînd complet numele lui Bergler și l-a înserat în *Corpus Historiae Byzantinae* (vol. 23)⁶. Comentariul lui Bergler privește de aproape împrumuturile făcute

¹ Legrand E., *Epistolaire*, IV, p. 171—173.

² Engel I., *Geschichte der Moldau und Walachei*, în *Geschichte des Ungarischen Reiches und seinen Nebenländer*, Halle, Gebauer, vol. II, p. 16.

³ Martin Schmeizel, originar din Brașov, a fost profesor la universitățile din Jena și Halle. El ne-a dat o caracterizare a lui Ștefan Bergler în lucrarea rămasă în manuscris *Entwurf der vornehmsten Begebenheiten in Siebenbürgen zum Jahre 1726*. Ms. se află în biblioteca liceului « Honterus ».

⁴ Pentru recenzii la *Acta Eruditorum* vezi, Marinescu C. Maria, *op. cit.*, p. 203—207.

⁵ Vezi *op. cit.*, p. 200.

⁶ Vezi *op. cit.*, p. 196.

de Genesios din scriitorii bizantini Cedren, Teofan, Zonaras. Că autorul versiunii latine și al comentariului este Bergler, ne-o arată clar Burmannus (prefața la ediția lui Aristofan, p. 8), care a confruntat ediția venețiană cu manuscrisul original al lui Bergler, în posesia căruia intrase¹.

Activitatea de editor a lui Bergler asupra căreia am avut prilejul să stăruim cîndva mai pe larg, arată pe cercetător ca pe un abil cunoscător al limbii grecești, deopotrivă de înzestrat cu erudiție și prudență critică, ceea ce face ca edițiile lui să fie punct de plecare pentru cercetătorii ulteriori.

Cîteva mărturii contemporane ne ajută să înțelegem grija și pasiunea depusă de Bergler pentru a ne da ediții din cele mai îngrijite. Le Clerc în a sa « *Bibliothèque Choisie* » (p. 346—359), spunea următoarele referitor la ediția lui Homer « *Cei care au îngrijit această ediție a lui Homer, n-au cruțat nimic pentru a o face corectă. În afară de aceasta, corecturile au fost făcute cu mult mai multă grijă ca de obicei. Domnul Lederlinus, în momentul de față profesor la Strasburg și după el domnul Bergler transilvăneanul priceput în ale limbii grecești, și-au luat această sarcină și-n afară de aceasta au îndreptat o mulțime de greșeli din versiunea latină foarte neglijentă mai ales în *Odiseea* »².*

Ediția lui Alkifron din 1715, alcătuită pe baza ediției Aldina (1544), Genevensis (1606) și a manuscrisului A 318 din Biblioteca Imperială a Vienei, a fost elogios apreciată de editorul Wagner din 1789, care a integrat întreg comentariul berglerian și a admis în majoritatea cazurilor corecturile lui Bergler. Ecouri elogioase găsim pentru această ediție în *Acta Eruditorum* (1715, mai, p. 218—222) și în *Bibliothèque Ancienne et Moderne*, a lui Le Clerc (Vol. III, p. 378).

Ediția greco-latină a lucrării lui N. Mavrocordat « *Περὶ Καθηκόντων* » stîrnise și ea un viu interes în întreaga Europă, după cum se poate desprinde din informația lui Le Quien aflată în scrisoarea către Nicolae Mavrocordat din 13 noiembrie 1724, cit și din recenzia din *Acta Eruditorum* (1722, iulie, p. 33)³.

Emendațiile la dicționarul lui Moeris (*Μοίριδος Ἀτικιστοῦ λέξεις ἀτικῶν, κατὰ στοιχεῖον*) apărute în ediția din 1759, poartă deseori mențiuni ca « *sic bene correxerat Bergler* » sau « *Ingeniosissima est cl. Bergleri coniectura et reliquis praeferenda* ».

Toate aceste aprecieri indică un editor încercat de texte cu o cunoaștere puțin obișnuită a antichității, preocupat de a prezenta lectura autentică și de a da, la tot pasul, socoteală de atitudinea adoptată. Erudiția și perspicacitatea lui, precizia și abnegația de a ne da ediții cît mai îngrijite dovedesc un filolog clasic deosebit de înzestrat.

¹ *Nunc vero tandem illud idem Genesii opus ex Menckenianis cimeliis in recentatae apud Venetos Byzantinorum Scriptorum editionis volumina XXIII principem obtinet locum; ubi quae subiunguntur notae in Genesium a p. 65—86 sine ullius auctoris nomine editae, ut et tota versio latina eique abiectae notae breviores omnes auctorem habent Berglerum, ut ex ejus apographo mihi patuit.*

² *Bibliothèque Choisie*, 1707, vol. II, p. 346—359.

³ *... neque iam silentio praetermittendas pulavimus hanc alleram non typorum modo elegantia verum et viri cl. Stephani versione, quae nunc accessit, latine compta et ad prototypum accurate expressa apprime commendabilem.*

Această activitate a lui Bergler ar putea fi ulterior îmbogățită cu un comentariu la « Scrisorile » lui Aelian și cu date privitoare la edițiile operelor « Περὶ τροφῶν » a lui Simeon Sethus, « Φυσιγνωμικά » a lui Polemon și « Περὶ πηλῶν » a lui Melampus, ediții proiectate cu sprijinul negustorului tesaliot Andrei Condicas, de a cărui ospitalitate s-a bucurat învățatul în timpul șederii lui la Amsterdam și unde își desăvârșea cunoștințele lui de greacă nouă. Rezultatele cercetării ar aduce o lumină nouă asupra programului editorial neobișnuit de bogat al lui Bergler și asupra momentului cultural pe care-l reprezintă venirea învățatului în țara noastră, unde, cum am văzut, a prilejuit prima ediție critică, asupra schimbului de idei între Apus și Răsărit, asupra influenței exercitate de universitățile germane asupra tineretului studios din sud-estul Europei.

Din prezentarea vieții și activității lui Ștefan Bergler se desprinde faptul că ostentivitatea studiilor clasice la noi în țară trebuie să-l considere ca pe un demn înaintaș al lor și că opera lui furnizează un bogat material pentru cercetătorii cîmpului neexplorat încă al istoriei umanismului românesc, ale cărui începuturi s-ar putea socoti legate de « schola latina » din Cotnari, inițiată de Iacob Despot Heraclid sau poate și mai adînc în vreme.

БРАШОВСКИЙ ЭЛЛИНИСТ НАЧАЛА XVIII ВЕКА

РЕЗЮМЕ

В истории румынского гуманизма видное место занимает брашовский эллинист Штефан Берглер, развернувший издательскую деятельность с 1700 по 1734 год в Лейпциге, Амстердаме, Гамбурге и затем в Валахии.

В 1722 г. Николай Маврокордат пригласил его в Валахию для того, чтобы щедро вознаградить за перевод на латинский язык работы князя Περί Κληρονομίων. В качестве библиотекаря княжеской библиотеки, воспитателя княжеских сыновей, а также в качестве издателя (Берглеру принадлежит первое у нас критическое издание) он сыграл важную культурную роль.

Ш. Берглер выпустил следующие греко-латинские издания: Pollux (Амстердам, 1706 г.), Homer (Амстердам, 1707 г.), Alcifron (Лейпциг, 1715 г.), Περί Κληρονομίων (Лейпциг, 1722 г.), Gnesios (Венеция, 1733 г.) и два посмертных издания Aristofan (Лейден, 1706 г.) и Herodian (1789—1805 гг.). Кроме того, он сотрудничал в изданиях *Sextus Empiricus* (Лейпциг, 1718 г.), *Herodot* (1715 г.), *Moeris (Lugduni Batavorum* 1759 г.) и *Musaios* (Магдебург, 1721 г.), а также и в журнале Acta Eruditorum в Лейпциге (1706—1716 гг.).

Исследование жизненного пути и деятельности Штефана Берглера проливает новый свет на влияние, оказанное немецкими университетами на студентов, приехавших учиться из юго-восточной Европы, и вообще на культурные связи между Западной и Восточной Европой в первой половине VIII века.

UN HELLÉNISTE DE BRAȘOV AU DÉBUT DU XVIIIe SIÈCLE

RÉSUMÉ

Dans l'histoire de l'humanisme roumain, l'helléniste de Brașov, Etienne Bergler, occupe une place importante. Il a déployé son activité d'éditeur à Leipzig, Amsterdam, Hambourg et finalement en Valachie de 1700 à 1734.

Invité en 1722 par le prince valaque Nicolas Mavrocordato, qui voulait ainsi récompenser généreusement l'effort de Bergler, qui avait traduit en latin son ouvrage « Περὶ Καθ'ἑκόντων », ce traducteur est devenu un important facteur culturel de son époque. Il est remarquable par les suggestions qu'il a données, par sa situation de bibliothécaire de la fameuse bibliothèque du prince régnant dont les fils lui furent confiés en qualité de précepteur. Mais il a surtout de grands mérites comme réalisateur, en Valachie, de la première édition critique qu'il a donnée au cours de sa carrière féconde d'éditeur de textes.

Les éditions suivantes de textes greco-latins sont dus à Bergler: *Pollux* (Amsterdam, 1706), *Homère* (Amsterdam, 1707), *Alcifron* (Leipzig, 1715), *Περὶ Καθ'ἑκόντων* (Leipzig, 1722), *Genesios* (Venezia, 1733) ainsi que deux éditions posthumes: *Aristophane* (Leyden, 1760) et *Hérodien* (1789–1805).

Il a collaboré aussi aux éditions de Sextus Empiricus (Leipzig, 1718), d'Hérodote (1715), de Moeris (Lugduni Batavorum, 1759), de Musaios (Magdebourg, 1721) et à la revue *Acta Eruditorum* de Leipzig, de 1706 à 1716.

La connaissance de la vie et de l'activité d'Etienne Bergler jette une lumière nouvelle sur l'influence exercée par les universités allemandes sur les jeunes étudiants qui étaient venus en Allemagne du sud-est européen pour continuer leurs études et, en général, sur les relations culturelles entre l'orient et l'occident de l'Europe, au cours de la première moitié du XVIIIe siècle.